

ODCHŁAŃ (102) *sb f*

odchłań (58), **otchłań** (43), **odtchłań** (1); odchłań *WrobŻolt* (7), *MurzNT*, *KromRozm III*, *LubPs* (5), *RejWiz*, *BibRadz*, *GrzegŚm* (2), *RejZwierc*, *BudBib*, *CzechRozm* (2), *PaprPan*, *Calag*, *KochPam*, *KochPieś*, *ArtKanc* (2), *PaprUp*, *OrzJan*, *LatHar* (8), *RybGęśli*, *KlonFlis*; otchłań *PatKaz I*, *PatKaz II* (12), *MurzHist*, *Leop*, *WujNT* (6); odtchłań *ReszPrz*; odchłań : otchłań *OpecŻyw* (4:5), *RejPs* (3:1), *KochPs* (1:1), *SkarŻyw* (6:1), *GrabowSet* (1:13), *SkarKaz* (3:1).

o jasne; w *N* i *A* sg a pochylone; w pozostałych przypadkach. -an- (55), -ån- (3); -ån- *ArtKanc*; -an- : -ån- *LubPs* (1:2).

sg *N* odchłań (8). ◇ *G* odchłani (28), odchłani(e)j (8); -i : -(e)j *WróbŻolt* (1:5), *SkarŻyw* (5:1), *LatHar* (4:2). ◇ *A* odchłań (7). ◇ *I* odchłanią (2). ◇ *L* odchłani (19). ◇ *pl N* odchłanie (3). ◇ *G* odchłań (1) *PaprPan*, otchłani (1) *GrabowSet*. ◇ *A* odchłanie (7) *RejPs*, *GrabowSet* (6), odchłani (4) *LubPs* (3), *KochPs*. ◇ *L* odchłaniach (14); -ach (7) *GrabowSet* (3), *RybGęśli WujNT* (3), -äch (7) *RejWiz*, *Leop*, *BibRadz*, *GrzegŚm*, *RejZwierc*, *KochPieś*, *ArtKanc*.

Sł stp: otchłań, odchłań, otkłań, *Cn* notuje, *Linde XVI – XVIII w.*

1. *Wielką głębia, przepaść pochłaniająca; barathrum, hiatus, vorago Calag, Cn; abyssus, eluvies, voratrina terrae Cn* (22) : *LubPs Q*; ten zaś mowi/ odchłani á on przepąści/ w czym też niemáľz różności/ chociaż słowá różne są. *CzechRozm* 128; *Abgrund. Odchłań/ vel Wier. Vorago, barathrum, hiatus Calag* 2b; Leżę iáko zábity pod ziemię włożony/ Od ciebie/ y od światá wzgárdzony. Ponurzyłeś mię w frogiéy otchłani podziemnáy/ Ponurzyłeś mię w przepąści ciemnáy. *KochPs* 131, 45; Raz łye zda/ iáko w przepąść/ poyźrzeć z wyfokości: A kiedy łye zaś wáły rostępuią/ áni Miáľtá widáć wielkiégo/ z głębokióy odchłani. *KochPam* 85; dobroć twoiá Pánie/ Nápełnia obłoki/ wtwierdza otchłanie. *GrabowSet* K3; Sítańieli ná dná morfkie/ tám wieczny Bog władnie/ Skryięli fię w otchłanie/ y tám naydzie łnádnie. *GrabowSet* K4v; Przed twoim światłem/ Pánie/ Nic táynego nie będzie/ łzerz/ dłuź/ głębokość wźędzie/ Y zácimione odchłanie/ Wzrok twoy przechodzi *GrabowSet* Sv, Cv, D4v, P3v; *RybGęśli* B2.

odchłań czego (2): A nyemogła mi ták wyelka odchłań mokrego żywyoła (to yeft morzá) á dálekość żyem łfukánya drogyey perły zábronić *KromRozm III* O3; Vlnąłem w głębokiem błocie gdzye niet dná żadnego Vpadłem w odchłani frogye morzá głębokoyego *LubPs* P6v.

W połączeniach szeregowych (2): Kościół cię nie ogárnie/ wźędy pełno ciebie/ Y w odchłaniach/ y w morzu/ ná ziemi/ ná niebie. *KochPieś* 71 [*idem*] *ArtKanc* P13v.

W porównaniu (1): Pan nie nályci morzá bezednego/ Wsi nie nálycá Páná choć iednego. Ták wźytko ginie co vźną poddáni/ Iáko wodchłani. *KlonFlis* C4.

Wyrażenie: bibl. »po obliczu odchłani« (2): A ziemiá byłá gruba y proźna/ y ciemność (była) po obliczu odchłani [*et caligo super facies (marg) tenebrae in superficie (-) abyssis*] *BudBib Gen* 1/2 [*idem*] *CzechRozm* 128.

W przeni (2) : [tákich Xiążąt Witołtowi podobnych [...] o tyfiac było/ wźákże dzielności ich y poľtępki rycerskie [...] dłuġo w ciemnochmurych otchłaniach leżały/ dla niewdzięczności czáľfow przewrotnych *StryjKron* 423.]

Szereg: »odchłań a (i) przepaść« (2): wżak to tam odchłan á przepaść zgubi y zniftzenia wążego bela. *PaprUp* I4v; kray ořtátni ţwiátá tego/ niewierzę/ by co tákiego kiedy porodzić miał/ iáko ieřt tá wřtydliwořci/ wiáry/ y wřzyřtkiego cnotliwego ţyćia odchłáni [*lege*: odchłań i] przepaść *OrzJan* 20.

2. *Miejsce pobytu dusz zmarłych; czyřciec, piekło; chaos PolAnt, Vulg; plutonia Cn (80)* : duřchą lazarza z othchłany ku zyuotu wyřzwał *PatKaz I* 4; O natychmyařth anyol gabryel zwyelkofzcyą anyolow řzly do othchłany myedzy oczcze řzwyąte *PatKaz II* 75v, 33v, 54v, 59v [2 r.], 74, 75, 75v, 85v; *WróbŻolt* V6; Prorok zořoby oycow wotchłani woła owybáwienie *RejPs* 60, 112; *MurzNT Luc* 16/26; *Leop Ps* 65 *arg*; iř pirwey był zřthąpił do naniřřzych řtron ţiemie? (*marg*) To ieřt/ Ná ţiemie ktora ieřt naniřřzą część řwiátá/ A ři ktorzy tho rozumieią o odchłaniach/ gđziebi dźiatki po řmierci zořtawác miáły/ nie godni řą ábychmy im ná to iáką odpowięđ dác mieli. (-) *BibRadz Eph* 4/9; Ná troię Antykryřt dźieli Kryřthufa/ Ciáło w grobie/ Bořtwo wřzędzie/ á duřę iákąř witáią Oycowie w iákichři odchłaniach *Grzegřm* 25, A3; *SkarŻyw* 113, [197], 262; *ArtKanc* P19; Zař řákę twą wyřławi/ kto w otchłaniach řiędzie? Zař (nieřtetyřz) vmárył/ řiebie wielbić będzie? *GrabowSet* F; Pánie coř ia pocznę? [...] Ieřli nie vřzywiefz miłoiřerdźia zemną/ Rořciągną otchłanie řwą řrogoř nádemną. *GrabowSet* V4, E4v; *Otchłań wielka*. [*Luc* 16/26]) Wielki ieřt przeięą od řoná Abráárowego do niřřzego piekła. W ktorzym przeięągu trzymáią niektorzy że Czyřciec ieřt *WujNT* 263; iř duře řwiętych/ vmáryłych po w niebo wřtąpieniu Páńřkim/ nie czekáią dnia řádnego w iákichři nowych otchłaniach/ ktore Káľwin wymyřła: ále z Chriřtuřem przebywáią w niebie. *WujNT* 633, *Luc* 16/26; *SkarKaz* 635b [2 r.]. [*Cf Cn s.v. Otchłań starego zakonu, więzienie dusz dobrych, przypiekle od P. Chrystusa zepsowane: Nam quattuor loca inferorum distincta ponunt Sacrorum scriptores. Primus est damnatorum adultorum in profundo circa centrum terrae. Secundus altior infantum absque baptismo mortuorum. Tertius purgatorius, ubi leviores noxas animae caelo dignae expiant. Quartus limbus externus et supremus in quo ante Christi mortem iustorum animae sine poenis detinebantur, hunc Christus sustulit solum.*]

W poľczeniu szeregowym (1): bylo uefele wnyebye y nazyemy y w othchłany myędy oczczy řzwyątymy spoczączya tey dořthoyney panny *PatKaz II* 85v.

W przeciwwstawieniu: »niebo ... otchłań« (3): Płákał Iákob Syná: do [*lege*: bo] nie do niebá ále do odchłani obádwá znim iřć mieli: ieřzće był Chryřtus nieotworzył wrot rayřkich *SkarŻyw* [197]; *WujNT* 684, 856.

Zwroty: »iřć (a. pořć) do otchłani, w otchłań« [*szyk zmienny*] (5:2): *OpecŻyw* 81v; umarł yeřt y řzethł do othchłany *PatKaz II* 59v, 33; Bo řie řřtánę thym podobien czo idą w otchłań precz. *LubPs* G3v, H; *SkarŻyw* [197], 349.

»w otchłań wřtěpowác (a. zřtěpowác); zřtěpić, zřtěpujący do otchłani piekielnej« [*szyk zmienny*] (2;1:1): *OpecŻyw* [162]; *LubPs* T3v; Przeto iř piekło nie vmie řię řławić/ Ani grob/ prawdą twoią/ chce řię báwić. Wzgárdza imię twe/ kto w otchłań wřtěpuie *GrabowSet* G4v, H3; *LatHar* 545.

»odchłań piekielną zľupić« (2): W dzień náleźienia Krzyřá S. *Antiphoná Kofcielna*. NA krzyřu ten wiřiał/ ktory otchłań piekielną zľupił *LatHar* 387, 357.

Wyrażenia: »otchłań ojcow świętych (a. świętych ojcow)« (4): *SkarŻyw* 245 marg; To mieyſce Zácháriałz zowie dołem w ktorym nie máłz wody; Ezáiałz cięmnica/ á Doktorowie poſpolicie *limbum Patrum*, otchłanią Oycow świętych. *WujNT* 263; *SkarKaz* 117b, 119b.

»odchłań piekielna (odchłanie piekielne)« [szyk 27:3] (30): Y vkázal ſie teéż tam Moijžéłs/ z otchłanij piekielneé/ a Elijáłs z raiu rozmáwiaiátz s panem Iezufem o męce ie^{go} *OpecŻyw* [57]; Mily Iezus iako rychlo bogu oyttzu duſſę polecił/ ona złączona z boſtwe^m złtápiła do odchłanij piekielneé *OpecŻyw* [162], 49, 81v, 98v, 103, 103v, 163, 173v; Tenći ieſt pan) ktori wybawia iętcę z niewoley w moczy wielkiey/ (*koment*) Z niewoley [Ps 67/7], to ieſt z odchłani piekielney. *WróbŻołt* V7, X, cc2, dd3v, dd5, kk6v; *RejPs* 43v, 95; *MurzHist* L2; *RejWiz* 160; A pátrz nákoniec/ oni fwięći oycowie w odchłaniach piekielnych/ chociaý byli przez wiarę zbáwieni/ iż ſie ich tám nie dotknął żadny ſtrách ſmiertelny/ ále iż tego z zupełną nádzieią czekáli zbáwiciela ſwego *RejZwierc* 129; Krzyczác z odchłan piekielnych dziś męźni pogánie *PaprPan* V2; Bucerus tákże y Kálwinus/ o wybáwieniu Oycow ſ. z odtchłani piekielney nic nie trzymáią/ powiádáiác iż to ſą bábie bayki *ReszPrz* 84; Straż pilná/ Boże moy/ o mnie/ rácz mieć záwždy/ Od nagłey [...] ſmierci káždy/ Rácz ſtrzedz/ od płomieni otchłani piekielnych/ Y przepáſci/ z wieczną męką/ nierozdzielnych. *GrabowSet* Qv; *LatHar* 100, 356, 463, 545, 546. Cf »odchłań piekielną złupić«.

»otchłanie straszliwe« (1): Przełzedł wyſtępek grzech wſzytkich złoſliwych/ Więtyzy ieſt/ niź kaźń w- otchłaniách ſtráſzliwych. *GrabowSet* A4v.

Szeregi: »odchłań i moc czartowska« (1): Krol/ áby ich z odchłanieny y mocy czártowſkiey wyzwolił: á báráneł/ áby im krwią y ofiárą ſwoią łáfkę Boſką dał *SkarŻyw* 262.

»piekielny taras i odchłań« (1): ieden grzech ſmiertelny/ z łáſki Bożey grzeſzniká obnáża [...]/ molá y gryżenia ſumnienia nábwia/ czálem teź nie iednego gorłzy/ á nákoniec do piekielnego one^{go} taráfu/ y odchłani/ ſzeroką drogę toruie/ y wrotá otwarza. *LatHar* 581.

»przepaść i otchłań (piekielna)« [szyk 1:1] (1:1) *GrabowSet* Qv; Gdyſ w gniewie moy Boże/ vznay krewkość moię/ A zátym miárkowác chćiey furią ſwoię/ Ktora ſmyłły moje ſzkodliwie záraża/ A w przepáſci práwie y otchłanie zraża. *GrabowSet* K3v.

»nie otchłań ani ſień przed niebem« (1): Stąd ieſt iáſny dowod/ że duſze ſwiętych ſą z Chriſtuſem w niebie/ przed ſtolicą Bożą/ przed oblicznoſcią Baránkową: á nie w otchłaniách żadnych/ áni w ſieni przed niebem/ ktorą Kálwin wymyſla/ kładác iákies trzećie mieyſce procz niebá y pieklá *WujNT* 856.

»więzienie abo otchłanie« (1): Oto iáſne ſwiádectwo/ iż duſze ludzi ſwiętych po w niebo wſtápieniu Páńſkim proſto idą do niebá/ kędy Chriſtus ieſt/ y tám z nim mieſzkáią: á nie w iákimſi więzieniu/ ábo otchłaniach nowych *WujNT* 684.

Synonimy: 1. *głęb, głębia, odchliſko, przepaść*, 2. *ciemnica, czyſciec, piekło*.